

УДК 334.012.64

ЗАРУБІЖНИЙ І ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

FOREIGN AND DOMESTIC EXPERIENCE OF STATE SUPPORT FOR THE DEVELOPMENT OF SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES

ОСТАПЕНКО А., ДЯКІВНИЧ К., ШЕЛЕСТЮК В.,*
здобувачі другого (магістерського) рівня вищої освіти
Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенко

Проаналізовано міжнародний досвід державного регулювання і підтримки малого та середнього бізнесу в зарубіжних країнах. На підставі проведених досліджень виявлено проблеми та закономірності державного регулювання підприємств малого бізнесу в зарубіжних країнах. Виділено пропозиції щодо активізації розвитку підприємств малого та середнього бізнесу в контексті розвитку національної економіки.

Ключові слова: *мале та середнє підприємництво, міжнародний досвід, державне регулювання, державна підтримка, мале сільськогосподарське підприємництво, розвиток підприємств.*

The international experience of state regulation and support of small and medium business in foreign countries is analyzed. On the basis of the conducted researches the problems and regularities of the state regulation of small business enterprises in foreign countries are revealed. Substantiated proposals for intensifying the development of small and medium enterprises in the context of the national economy.

Key words: *small and medium business, international experience, state regulation, state support, small agricultural business, enterprise development.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Нинішні тенденції розвитку економіки вимагають вирішення дуже важливих питань розвитку малого та середнього підприємництва, адже воно є сферою діяльності, яка відіграє важливу роль в економіці країни. Діяльність малих і середніх підприємств має низку переваг у порівнянні з великими підприємствами. Адже, великі форми підприємництва сприяють підвищенню загальногосподарської ефективності за рахунок економії на масштабах діяльності, а сектор малих і середніх підприємств найбільш масивна, динамічна та гнучка форма ділового життя, яка здатна до швидких структурних та технічних зрушень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджуючи досвід зарубіжних країн з розвинутою ринковою економікою визначили пріоритетність підтримки та розвитку малого і середнього підприємництва, адже вони мають важливе значення для конкурентоспроможності та процвітання як країни в цілому, так і промислових екосистем, економічного і технологічного суверенітету та стійкості до зовнішніх шоків, що є актуальним і для України.

Аналізу економічної природи та особливостям малого підприємництва приділяли увагу вчені: З. Варналій, К. Ващенко, Д. Ляпін, О. Кужель, В. Ляшенко та ін. Проблеми фінансування малого та середнього підприємництва в умовах ринкової трансформації економіки, визначення його ролі в економічному розвитку країни досліджували науковці: Варналій З.С., Колісніченко П.Т., Заярна Н.М., Поліщук Г.О., Vdovenko, N., Piven, A., Radchenko, O., Sinenok, I. & Voskobınyuk, [1-6] та ін.

Малий та середній бізнес є основою стабільності сучасного громадянського суспільства, і його розвиток буде залежати від добробуту всіх громадян. Малі та середні підприємства не тільки виконують важливу соціальну роль, підтримуючи економічну діяльність більшості населення,

* Науковий керівник: Півень А.В., к.е.н., доцент

але також забезпечують значні податкові надходження до бюджету. У нинішній складній ситуації саме малі та середні підприємства можуть виступати як стабілізатор, і тому мають право на належну увагу суспільства та держави.

Формування цілей статті. Метою цієї публікації є виявлення особливостей міжнародного досвіду підтримки та розвитку малого та середнього підприємництва, що дасть змогу впровадити найбільш ефективні механізми державних стратегій розвитку малого та середнього підприємництва і в нашій країні чи змінити існуючі стратегічні пріоритети.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зростаюча роль малого і середнього підприємництва в загальному розвитку міжнародної спільноти є однією з найважливіших сучасних тенденцій, оскільки мала економіка приймає на себе важливі соціальні та економічні функції і забезпечує умови відтворення ринкових відносин через баланс попиту і пропозиції, граючи помітну роль в житті суспільства.

Світовий досвід і практика господарювання показують, що найважливішою ознакою ринкової економіки є існування і взаємодія багатьох великих, середніх і малих підприємств, їх оптимальне співвідношення. Найбільш динамічним елементом структури народного господарства, що постійно змінюється, є мале підприємництво [1].

Науковці визначають, що одним із перспективних напрямів створення конкурентного ринкового середовища є саме розвиток малого підприємництва. Сьогодні цілком очевидно, що успіх ринкових перетворень великою мірою визначатиметься тим, як вдасться реалізувати потенціал малого підприємництва, цього динамічного і мобільного сектора економіки [1].

Мале підприємництво - це самостійна, систематична, ініціативна господарська діяльність малих підприємств та громадян підприємців (фізичних осіб), яка проводиться на власний ризик з метою отримання прибутку. Практично, це будь-яка діяльність (виробнича, комерційна, фінансова, страхова тощо) зазначених суб'єктів господарювання, що спрямована на реалізацію власного економічного інтересу [1].

Дослідження підтверджують, що в економіці, яка ґрунтується на ринковому фундаменті, найвагоміше місце посідають малі та середні підприємства. Саме вони здатні протистояти монополістичним структурам і постають економічним фундаментом стримування зростання цін, збалансування інтересів учасників ринку, створення та насичення усіх сегментів ринку продукцією, послугами. Необхідність підтримки функціонування та стійкого розвитку малих і середніх підприємств очевидна. Конкурентоспроможність економіки та вихід на міжнародні ринки насамперед зумовлені розвитком і підтримкою інноваційної діяльності суб'єктів малого та середнього підприємництва [2].

Світові тенденції виявляють, що США є країною з найвищим рівнем підприємницької активності у світі. Досвід адміністрації малого підприємництва у сфері податкового стимулювання полягає в поетапному зменшенні податкових ставок та пониженні прогресивних податкових стягнень за достатньо вузької податкової бази та широкої сфери застосування податкових пільг, що спонукає забезпечити прилив інвестицій у промисловість, сферу послуг, торгівлю. Зменшення ставки податку залежно від розмірів підприємництва є одним з повсякденно використовуваних методів податкових стягнень у малому підприємстві [3].

У США понад 50% працездатного населення зайняті на малих перед підприємствах, а малий бізнес приносить країні приблизно половину валового внутрішнього продукту [4]. Таким чином, малий бізнес приносить більшу вигоду державі. У 1953 р було створено Адміністрацію Малого Бізнесу США (SBA). Вона фінансується з федерального бюджету, включає в себе безліч регіональних підрозділів, які надають свої послуги підприємцям в різних сферах і на будь-якому етапі розвитку, аж до виходу на міжнародні відносини.

Дослідження європейського досвіду свідчать [3], що Польща має беззаперечний результат - розвиток приватного сектору, а саме малого та середнього бізнесу, що став вагомою рушійною силою на шляху до формування нового соціального та економічного простору. Досить часто польські реформи наводять як еталон економічних перетворень, що і дало змогу країні вступити в Європейський Союз. Польський уряд запровадив пільгові податкові тарифи для щойно створених підприємств та підприємств, що надають нові робочі місця; процедури банкрутства;

зміцнення системи гарантування кредитів для МСП та системи фондів кредитування малих підприємств. Програма "Капітал для підприємців" (2002-2006 рр.) була спрямована головним чином на полегшення та поліпшення умов залучення зовнішнього фінансування для бізнесових потреб сектором МСП.

Аналізуючи дослідження, виявлено, що малі підприємства сьогодні стали невід'ємною частиною економік більшості промислово розвинених держав. У країнах ЄС на їхню частку в середньому доводиться 63–67 % ВВП, у США – 40 %, в Японії – 61 %. На малих підприємствах зайнята значна кількість працездатного населення: 72 % у середньому у країнах ЄС, 78 % – в Японії, 75,3 % – в Південній Кореї, 73 % – в Італії, 54 % – у Франції та США. Така роль малих підприємств в економіці розвинутих країн забезпечується систематичною комплексною підтримкою з боку держав, яку підкріплено регулярним та значним за своїми обсягами бюджетним фінансуванням [5].

Велику підтримку малим і середнім підприємствам уряд Німеччини надає за допомогою кредитів і субсидій. З бюджету федерації та земель їм надаються пільгові інвестиційні кредити, особливо при освоєнні високотехнологічних виробництв, кредити для створення власних підприємств. Державна підтримка малого бізнесу направлена, перш за все, на забезпечення його фінансової самостійності. У федеральній програмі субсидування малих і середніх підприємств існує спеціальна стаття допомоги для підвищення долі власних коштів, яка склала біля 30 % всіх субсидій. Особам, що створюють нові підприємства, надаються кредити строком до 20 років [5].

Дослідники наголошують, що саме мале підприємництво є сферою діяльності, яка найбільш оперативно реагує на зміни кон'юнктури ринку, а також, що не мало важливо саме воно надає необхідної гнучкості економіці. Характерною рисою малих підприємств є здатність своєчасно реагувати на зміни споживчого попиту і за рахунок цього вони мають можливість створювати необхідну рівновагу на споживчому ринку. Саме завдяки малим фірмам формується конкурентне середовище, яке позитивно впливає на кон'юнктуру ринку, забезпечує економічне зростання, а також на стан зайнятості населення. Державна підтримка малого підприємництва у всіх економічно розвинених державах – це створення державою організаційно-правових і фінансовоекономічних умов для розвитку підприємницьких структур [5].

Дослідження та вивчення міжнародного досвіду країн світу в сфері малого та середнього підприємництва набуває важливого значення для України. Оскільки, в нашій країні агропромисловий сектор представляє собою найважливішу галузь національної економіки і відіграє важливу роль у регіональній економіці України, то розвиток малого і середнього підприємництва в агропромисловому комплексі формує потенційну стійкість економіки регіону, особливо в період економічних криз.

Результати досліджень показують [6], що стабілізація та розвиток української економіки залежить від підвищення соціальної активності населення, залучення його до сфери підприємницької діяльності. Ніша, яку займають суб'єкти малого сільськогосподарського бізнесу, є досить місткою. Мале сільськогосподарське підприємництво формує економічну основу для життя в сільській місцевості: зайнятість, доходи, місцеві ринки продовольства, платежі до місцевих бюджетів, внески на підтримку сільської інфраструктури. Вона має значний інтерес до охорони навколишнього середовища та сталого розвитку, більш відповідального використання природних ресурсів та забезпечує суспільству значні переваги. Завдяки йому забезпечуються різноманітні форми господарювання, системи землеробства, використання ландшафтів, збереження традиційних технологій та сільськогосподарських знань, культури та народних традицій [6].

Насичення ринку сільськогосподарської продукції призводить до посилення конкуренції, яка підвищує важливість інновацій та обґрунтовує необхідність стратегічних змін у виробничому процесі аграрних підприємств. Впровадження нових технологій при правильній організації праці та контролю можуть забезпечити необхідний рівень економічної стійкості економічних агентів агропромислового комплексу [6].

Дослідивши питання розвитку малого та середнього підприємництва, можемо з упевненістю сказати, що малі та середні підприємства відіграють надзвичайно важливу роль як в

економічній, політичній, соціальній сферах, а насамперед в забезпеченні продовольчої безпеки країни в цілому. Адже, мале та середнє підприємництво в великій мірі впливає на продовольчу безпеку будь-якої країни.

Тому, на думку дослідників, необхідність забезпечення продовольчої безпеки України вимагає підтримання відповідного рівня продовольчого самозабезпечення, що передбачає використання державної підтримки виробників сільськогосподарської продукції та вживання заходів контролю імпортої продукції з метою захисту власних виробників від іноземної конкуренції [7-8]. Задоволення потреб у продовольстві повинно здійснюватися відносно кожної конкретної людини у місцях її проживання. Причому основний тягар у формуванні продовольчої безпеки покладається саме на суб'єкти держави, які несуть безпосередньо відповідальність перед населенням.

Саме в секторі малого та середнього підприємництва створюється і циркулює основна маса національних ресурсів, які є живильним середовищем для середнього та великого бізнесу. Цей сектор представляє найчисленніший шар дрібних і середніх власників, які в силу своєї масовості в значній мірі визначають соціально-економічний і частково політичний рівень розвитку країни.

Висновки. Сектор малих і середніх підприємств є невід'ємним елементом будь-якої розвиненої господарської системи, без якого економіка і суспільство в цілому не можуть нормально існувати і розвиватися. Хоча рівень науково-технічного і виробничого потенціалу будь-якої розвиненої держави визначають великі підприємства, однак основою життя цих країн є саме мале та середнє підприємництво як найбільш масова, динамічна та гнучка форма бізнесового життя.

Висока пристосованість і масовість охоплення практично всіх сфер ринку країни забезпечують стійкість розвитку економіки і сприяють стабільності політичного клімату. Одна з причин успішного розвитку малого та середнього підприємництва полягає в тому, що велике виробництво не протиставляється малому та середньому. У розвинених країнах культивується принцип кооперування великих, малих і середніх підприємств, причому вони взаємодоповнюють один одного, особливо в сфері спеціалізації окремих виробництв і в інноваційних розробках.

Успішний розвиток малого та середнього підприємництва, як показує зарубіжний досвід, відбувається тоді, коли він проводиться за стійкої підтримки держави (використання бюджетних коштів, політичних важелів підтримки та регулювання та ін.).

Отже, щоб в Україні був дієвий розвиток малого та середнього підприємництва, потрібно брати приклад з розвинутих країн світу, які спрощують існування малого підприємництва. Мале підприємництво дає формування внутрішнього та зовнішнього середовища вітчизняного ринку, зростання економіки, вирішення проблеми безробіття, врахування галузевих та регіональних особливостей підприємництва.

Позитивний досвід фінансування малого та середнього бізнесу показує, що зарубіжна практика функціонування фінансово-кредитного механізму підтримки малого бізнесу не ґрунтується на тому, що на пільгових умовах малі підприємства можуть отримувати всі необхідні фінансові та кредитні ресурси для їх розвитку та підтримки малого бізнесу за будь-яку ціну. Але ця практика спрямована на створення сприятливого економічного та правового клімату, що дозволяє малому та середньому бізнесу не лише виживати, а й успішно розвиватися.

Отже, створюючи та підтримуючи малий та середній бізнес, уряди вирішують дуже важливі завдання: створення нових робочих місць, задоволення матеріальних потреби населення; інноваційний розвиток економіки та багато іншого.

Література.

1. Варналій З.С. Основи підприємництва: Навч. посіб. – К.: Знання-Прес, 2002. – 239 с.
2. Колісніченко П.Т. Стан і тенденції розвитку малого та середнього підприємництва в Україні / П.Т. Колісніченко // Економіка та суспільство. – 2017. – № 11. – С. 77-85;
3. Заярна Н.М., Гнат Н.А. Міжнародний досвід підтримки малого бізнесу та сучасні українські реалії. URL: https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2011/21_1/198_Zaj.pdf
4. Адміністрації малого бізнесу США: офіц. сайт. – Режим доступу:

<http://www.sba.gov/aboutsba/index.html>.

5. Поліщук Г. О. Державна підтримка розвитку малого підприємництва: вітчизняний та зарубіжний досвід / Г. О. Поліщук // Актуальні проблеми державного управління. - 2017. - № 1. - С. 146-154. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2017_1_24

6. Vdovenko, N., Piven, A., Radchenko, O., Sinenok, I. & Voskobiinyk, S. (2020). Institutional Environment for Financial Provision of Small Agricultural Business Entities of Ukraine. *Independent Journal of Management & Production*, 11(9), 2379-2402.

7. Dudnyk, E., and S. Minenko. "Importance and role ahroinnovations in the system formation of the enterprise competitiveness." (2019)

8. Міненко С. І., Бальдер А. В. Продовольча та економічна безпека держави. V Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція «Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи», 08-10.04.2014, м. Харків, ХНТУСГ

References:

1. Varnaliy Z.S. Osnovy pidpryyemnytstva: Navch.posib.– K.: Znannya-Pres, 2002. – 239 s.

2. Kolisnichenko P.T. Stan i tendentsiyi rozvytku maloho ta seredn'oho pidpryyemnytstva v Ukraini / P.T. Kolisnichenko // Ekonomika ta suspil'stvo. – 2017. – № 11. – S. 77-85

3. Zayarna N.M. Mizhnarodnyy dosvid pidtrymky maloho biznesu ta suchasni ukrayins'ki realiyi / N.M. Zayarna // Naukovyy visnyk NLTU Ukrainy. – 2011. – Vyp. 21.1. – S. 198-201

4. Administratsiyi maloho biznesu SSHA: ofits. Sayt. – Rezhym dostupu: <http://www.sba.gov/aboutsba/index.html>.

5. Polishchuk H. O. Derzhavna pidtrymka rozvytku maloho pidpryyemnytstva: vitchyznyanyy ta zarubizhnyy dosvid / H. O. Polishchuk // Aktual'ni problemy derzhavnoho upravlinnya. - 2017. - № 1. - S. 146-154. - Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2017_1_24

6. Shramenko O.V. Udoskonalennya derzhavnoho rehulyuvannya pidpryyemnyts'koyi diyal'nosti na osnovi rozvytku informatyzatsiyi ekonomichnykh system / O.V. Shramenko // Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti. – 2017. – Vyp. 59. – S. 32-37

7. Vdovenko, N., Piven, A., Radchenko, O., Sinenok, I. & Voskobiinyk, S. (2020). Institutional Environment for Financial Provision of Small Agricultural Business Entities of Ukraine. *Independent Journal of Management & Production*, 11(9), 2379-2402.

8. Dudnyk, E., and S. Minenko. "Importance and role ahroinnovations in the system formation of the enterprise competitiveness." (2019)

9. Minenko S. I., Bal'der A. V. Prodovol'cha ta ekonomichna bezpeka derzhavy. Materialy V Mizhnarodnoyi nauково-praktychnoyi Internet-konferentsiyi "Rynkova transformatsiya ekonomiky: stan, problemy, perspektyvy", 8-10 kvitnya 2014 r. Kharkiv: KHNTUS·H, 2014. S. 221-223.

